

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Avaldamismärge:

Riigikohtu Kriminaalkollegium
otsus
algtekst
RT III 1999, 29, 276

3-1-1-71-99 S. K. õigeksmõistmises KrK § 141¹ lg 3 p 1 - § 15 lg 1; § 161 ja § 148⁶ lg 1 järgi ning U. K. õigeksmõistmises KrK § 161; § 141¹ lg 3 p 1 - § 15 lg 1 järgi

RIIGIKOHTU KRIMINAALKOLLEEGIUMI KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Tartus 29. oktoobril 1999. a

3-1-1-71-99

Riigikohtu kriminaalkollegium koosseisus eesistuja Jüri Ilvest ning liikmed Eerik Kergandberg, Henn Jõks, Ott Järvesaar, Hele-Kai Remmel ja Jüri Rätsep vaatas riigiprokuröri kassatsiooniprotesti alusel avalikul kohtuistungil 27.–29. oktoobril 1999. a läbi kriminaalasja

S. K. õigeksmõistmises KrK § 141¹ lg 3 p 1 – § 15 lg 1; § 161 ja § 148⁶ lg 1 järgi ning U. K. õigeksmõistmises KrK § 161; § 141¹ lg 3 p 1 – § 15 lg 1 järgi.

Menetlusosalistena võtsid kohtuistungist osa S. K. kaitsja vandeadvokaat Indrek Teder, U. K. kaitsjad vandeadvokaadid Simon Levin ja Andres Aavik ning riigiprokurör Jaan Naaber.

I. Kriminaalasja asjaolud ja menetluse käik

1.S. K-le kui Eesti Panga presidendile ja U. K-le kui Eesti Panga presidendi nõunikule ning juhatuse liikmele oli esitatud süüdistus ja nad olid kohtu alla antud KrK § 161 järgi selles, et olles ametiisikuteks KrK § 160 mõttes, kuritarvitasid nad oma ametiseisundit teenistushuvide vastaselt, sest ei järginud Eesti Panga väärtuste alalhoidmise ja sissetuleku maksimeerimise ja riski minimeerimise nõuet, rikkusid Eesti Panga presidendi poolt 22. aprillil 1993. a väljaantud käskkirja nr 58 «Eesti kulla- ja välisvaluuta reservi paigutamise eeskirjad» punkt 2 alapunkte a, c ja punkt 7 alapunkti b ning Eesti Panga Nõukogu ajutist reglementi, mille tulemusel investeerisid Eesti Panga poolt ja Põhja-Eesti Panga kaudu 10 miljonit USD (134 024 000 krooni) ilma Eesti Panga Nõukogu otsuseta. U. K. kirjutas investeerimislepingutele alla Eesti Panga nimel ilma vastavate volitusteta. Samuti rikkusid nad Eesti Panga seaduse § 22 lg 3 nõudeid, sest nad ei informeerinud õiguskaitseseorganeid õigusrikkumisest krediitiasutustes, s.o Eesti Pangas ja Põhja-Eesti Pangas ning varjasid neid õigusrikkumisi. Oma tegevusega tekitasid nad Eesti riigi huvidele Eesti Vabariigi valitsusele kuuluva Põhja-Eesti Panga kaudu suure materiaalse kahju summas 9 miljonit USD (120 621 600 krooni) (8 miljonit USD (107 219 200 krooni) investeeritud raha ning 1 miljon USD (13 403 400 krooni) Põhja Eesti Panga poolt Eesti Pangale tasutud laenuintress), s.o panid toime ametiseisundi kuritarvitamise.

2.KrK § 148⁶ lg 1 järgi oli S. K-le esitatud süüdistus ja ta oli kohtu alla antud selles, et olles Eesti Panga president, seega asutuse tippjuht, ei esitanud ta 1995. aasta veebruaris vastavalt Eesti Panga seaduse §-le 31 Eesti Pangas kontrolli teostavale pädevale ametiisikule, s.o AS Cooper & Lybrand audiitorile tema poolt 30. novembril 1994. a Eesti Panga nimel Põhja-Eesti Pangaga sõlmitud investeerimislepingut, mille kohaselt Eesti Pank volitas Põhja-Eesti Panka investeerima 10 miljonit USD Eesti Panga eest ja vastutusel Eesti Panga ja kolmanda investoriga sõlmitud lepingu alusel ja tingimustel. Nimetatud lepingu p 2.2 alusel garanteeris Eesti Pank tagasivõtmata Põhja-Eesti Panga poolt ülekantud 10 miljonit USD kogu kapitalipaigutuse ajaks; p 2.4 kohaselt pidid Eesti Pank ja Põhja-Eesti Pank saadava tulu jagama võrdselt; p 3.1 kohaselt vastutas Eesti Pank raha säilivuse eest ning Põhja-Eesti Pangal oli õigus alates 2.12.1995. a nõuda Eesti Pangalt raha tagastamist kahe pangapäeva jooksul. Seega andis Eesti Pank Põhja-Eesti Pangale tagasivõtmata garantii. Nimetatud lepingu esitamata jätmise tingis selle mittekajastumise Eesti Panga 1994. a aruandes, mis koosnes bilansist, tulude-kulude aruandest, seletuskirjast ja lisadest ning seega audiitorile ebaõigete andmete esitamise Eesti Panga tulude, kulude, kasumi, kahjumi, võlgnevuse ja varade kohta. Seega pani S. K. toime pädevale ametiisikule ebaõigete andmete esitamise.

3.S. K-le ja U. K-le oli esitatud süüdistus ja nad olid kohtu alla antud veel ka KrK § 141¹ lg 3 p 1 – § 15 lg 1 järgi (isikute grupi poolt ametiseisundi kuritarvitamise teel suures ulatuses riisumise ettevalmistamises), kuid Tallinna Linnakohtu istungil loobus riiklik süüdistaja selles osas süüdistusest.

4. Tallinna Linnakohtu 5.03.1999. a kohtuotsusega mõisteti S. K. KrK § 141¹lg 3 p 1 ja § 15 lg 1, § 148⁶lg 1 ja § 161 järgi ning U. K. KrK § 141¹lg 3 p 1 ja § 15 lg 1 ning § 161 järgi õigeks. S. K. ja U. K. KrK § 141¹lg 3 p 1 – § 15 lg 1 järgi õigeksmõistmise osas ei ole kohtuotsust vaidlustatud.

4.1. Kohus mõistis S. K. ja U. K. KrK § 161 järgi õigeks põhjendusega, et S. K. ja U. K. poolt oma ametiseisundi kuritarvitamine ei ole tõendatud. Nende tegevust ei saa käsitada 10 miljoni USD investeerimisena, sest nimetatud investeering oli Põhja-Eesti Panga tehing. Eesti Pank pole sellega seonduvalt kahju kandnud ning puudub põhjuslik seos kohtualuste tegevuse ja saabunud tagajärje vahel. Linnakohtu otsuse kohaselt on põhjendamatu ka S. K. süüdistamine ametiseisundi kuritarvitamises 30. novembril 1994. a Põhja-Eesti Panga ja Eesti Panga vahel sõlmitud lepingu allkirjastamisega ilma Eesti Panga Nõukogu loata. Seda põhjendas linnakohus sellega, et lepingu originaali ei ole siiani leitud ega kohtule esitatud. Samuti ei ole ümber lükatud S. K. väited, et leping annulleeriti hävitamise teel 1994. aasta lõpus – 1995. aasta alguses. Kohus nentis, et kuigi P. V. ei mäletanud, et leping oleks annulleeritud, tuleb S. K. sellekohased ütlused lugeda usaldusväärseteks. Audiitor U. K. ei suutnud kinnitada, kas talle esitati Põhja-Eesti Panga 1994. aasta majandustulemuste kontrollimisel selle lepingu koopia või originaal. Põhja-Eesti Panga dokumentide üleandmisel ja vastuvõtmisel koostatud aktides puudub viide lepingu originaali olemasolule. Lepingu teksti analüüsi alusel tuletas kohus, et Eesti Panga garantii oli antud Põhja-Eesti Panga poolt tulevikus sõlmitavale kohustisele ning lepingus puudus viide sellele, et Eesti Pank oleks garanteerinud Põhja-Eesti Panga poolt varem võetud kohustusi. Sel ajal kehtinud TsK § 214 kohaselt pidi garantiid kui kohustis olema vormistatud kirjalikult ning selles pidi olema fikseeritud ka see kohustus, mida garantiiga tagatakse. TsK § 215 kohaselt oli garantiivastutus täiendav võlgniku vastutusele. Käsitletavas lepingus ei ole kirjas, millist konkreetset kohustist tagatakse, seetõttu on leping deklaratiiivne. Ka ei nähtu lepingust, kes on p-s 1.1 nimetatud investoriks. Seega leidis linnakohus, et ka teksti analüüsist tulenevalt ei omanud see leping õiguslikku tähendust ega toonud Eesti Pangale kaasa mingeid kohustusi. Kohtuotsuses märgitakse, et juriidiliselt ei vajanud S. K. lepingu allkirjastamiseks Eesti Panga Nõukogu luba ning lepingu allkirjastamisega ei pannud ta toime midagi kuritegelikku. Iseküsimus on puudulikult ja ebatäpselt koostatud, sisuliselt mõttetu dokumendi allkirjastamise taunimisväärsus.

4.2. Sama kohtuotsusega mõisteti S. K. õigeks KrK § 148⁶lg 1 järgi põhjendusega, et tema käitumises puudus kuriteo koosseis. Kohus leidis, et 30. novembri 1994. a leping ei muutnud raamatupidamiskohustuslase vara, kohustusi ega ka omakapitali. Ainuüksi originaali puudumise tõttu ei olnud see leping majandustehingu algdokumendiks ning seda ei tulnud kajastada raamatupidamisarvestuses.

5. Tallinna Linnakohus tegi 5. märtsil 1999. a ka määruse, millega eraldas kriminaalasjast materjalid Põhja-Eesti Pangast 3. novembril 1993. a ja 19. novembril 1993. a toimunud 10 miljoni USD ülekannete teostamise osas ja Põhja-Eesti Panga 1993.–1994. a raamatupidamisandmete aruannetes kajastamise osas. Eraldatud materjalid saatis kohus seisukoha võtmiseks Tallinna Prokuratuuri.

6. Tallinna Linnakohtu 5. märtsi 1999. a otsuse ja määruse peale esitas apellatsioonprotesti riigiprokurör Jaan Naaber. Apellatsioonprotestis taotleti linnakohtu otsuse tühistamist S. K. õigeksmõistmises KrK § 161 ja § 148⁶lg 1 järgi ning U. K. õigeksmõistmises KrK § 161 järgi, nende süüdimõistmist vastavate paragrahvide järgi ning neilt solidaarselt 107 219 200 krooni väljamõistmist. Veel taotles prokurör, et tühistataks linnakohtu määrus, millega eraldati antud kriminaalasjast osa materjale ja saadeti prokuratuuri seisukoha võtmiseks.

Prokurör leidis, et linnakohtu otsuses sisalduvad kohtu järeldused ei ole vastavuses faktiliste asjaoludega ja see on kaasa toonud kriminaalseaduse ebaõige kohaldamise – kohaldamisele kuulunud seaduse kohaldamata jätmise. Linnakohtu määrust ei ole võimalik täita seetõttu, et 1993. aastal toimepandu osas on möödunud aegumistähtaeg.

7. Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 13. aprilli 1999. a otsusega jäeti Tallinna Linnakohtu 5. märtsi 1999. a kohtuotsus S. K. ja U. K. õigeksmõistmises ning määrus materjalide eraldamise kohta muutmata.

Ringkonnakohtu kriminaalkolleegium leidis, et linnakohus on KrMK § 50 nõuetele vastavalt hinnanud uuritud tõendeid kogumis ja oma siseveendumuse alusel teinud tõenditest õiged järeldused ja neid järeldusi piisavalt põhjendanud.

7.1. Kohtukolleegium nõustus linnakohtu otsuses tehtud järeldusega, et vastavalt Eesti Panga ja Põhja-Eesti Panga vahelisele laenulepingule muutus Põhja-Eesti Pank temale ülekantud 10 miljoni USD omanikuks. Tehes seejärel 19. novembril 1993. a 10 miljoni USD ülekande, väljendas Põhja-Eesti Pank oma tahet osaleda investeerimisprogrammis iseseisva juriidilise isikuna ja oma rahaga. Puuduvad andmed, et Eesti Pank oleks riigile kuuluva 10 miljoni USD-ga vahetult investeerimisprogrammis osalenud ning et Eesti Panga töötajate tegevus oleks vahetus põhjuslikus seoses kahju põhjustamise faktiga. U. K. poolt lepingute allkirjastamises ning ka lepingute ärakirjade koostamises ei olnud midagi kuritegelikku. Volituste väljastamisel U. K.-le ei ole S. K. tegutsenud seaduse vastaselt ega oma ametiseisundit kuritarvitades.

Kohtukolleegium nõustus apellatsioonprotestis väljendatuga, et põhjendamatu on linnakohtu järeldus, mille kohaselt 15. novembril 1993. a sõlmitud lisa 14. septembri 1993. a lepingule on dokumendiks, millega Eesti Pank loovutas kõik oma õigused ja kohustused 10 miljoni USD investeerimisprojekti Põhja-Eesti Pangale. Kuid samas leidis kohtukolleegium, et ka selle dokumendi õigustühiseks lugemisel on siiski tuvastatud Põhja-Eesti Panga vahetu osalemine investeerimisprogrammis oma rahaga.

Kohtukolleegium pidas vajalikuks märkida, et KrK § 161 järgi kuulub kuriteo koosseisu objektiivsesse külge ametiisiku poolt oma õiguspädevuse tahtlik ärakasutamine, st õigusvastane tegevus, ja sellega olulise kahju põhjustamine. Sellest tulenevalt on S. K. ja U. K. käitumises kuriteokoosseisu olemasolu vajalikuks tunnuseks olulise kahju tekitamine Eesti Panga ehk riigi varale. Kriminaalasjas kogutud tõenditega on tuvastatud, et kuna Põhja-Eesti Pank soovis osaleda investeerimisprogrammis, laenas Eesti Pank, keda esindas V. K., Põhja-Eesti Pangale 10 miljonit USD. Sellest hetkest oli see raha Põhja-Eesti Panga omandis. Laenu andmine oli seaduslik, sellega ei rikutud Eesti Panga seadust ega tekitatud kahju pangale. Laenatud raha tagastas Põhja-Eesti Pank koos protsentidega Eesti Pangale õigel ajal. Seega ei ole tuvastatud Eesti Panga ehk riigi vara vähenemist ega kahju tekkimist.

7.2.S. K. käitumises KrK § 148⁶lg-s 1 ettenähtud kuriteokoosseisu puudumise osas nõustus ringkonnakohtu kriminaalkolleegium linnakohtu põhjendustega ja märkis, et 30. novembril 1994. a sõlmitud investeerimisleping ei muutnud Eesti Panga 1994. aasta tulude, kulude, kasumi, kahjumi, võlgnevuse ega vara seisut. Samuti on tõendamata S. K. tahtlus teadvalt ebaõigeid andmeid esitada. Seetõttu on linnakohtu otsus KrK § 148⁶lg 1 järgi S. K. õigeksmõistmises tema käitumises kuriteokoosseisu puudumise tõttu seaduslik. Seejuures lähtus ringkonnakohus nii audiitor R. M. ütlustest, et nimetatud dokument ei mõjutanud auditi sisu ja puudub ammendav loetelu dokumentidest, mida pank on kohustatud audiitorile esitama, kui ka S. K. ütlustest, et investeerimislepingut täitmisele ei pööratud, vaid annulleeriti.

7.3.Kriminaalasjast materjalide eraldamise määruse osas leidis ringkonnakohtu kriminaalkolleegium, et see ei kuulu tühistamisele. Määrus ei too kaasa kriminaalasja kohustuslikku algatamist, mida apellatsioonprotestis käsitatakse seadusevastasena. Määruses on tehtud prokurörile vaid ettepanek seisukoha võtmiseks eraldatud materjalide osas. KrMK § 96 lg 1 annab prokurörile õiguse sama koodeksi §-s 5 ettenähtud asjaoludel keelduda kriminaalasja algatamisest.

Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi otsuse peale esitas kassatsioonprotesti riigiprokurör Jaan Naaber.

II. Kassatsioonprotesti sisu

1.Kassatsioonprotestis taotleb prokurör Tallinna Linnakohtu 5. märtsi 1999. a otsuse ja määruse ning Tallinna Ringkonnakohtu 13. aprilli 1999. a otsuse tühistamist ja kriminaalasja saatmist uueks sisuliseks arutamiseks samale linnakohtule teises kohtukoosseisus. Prokurör leiab, et kohtulahendid käesolevas asjas on põhjendamatud, kohtud on teinud kontrollitud tõenditest ebaõiged järeldused, mis on kaasa toonud kriminaalseaduse ebaõige kohaldamise, s.o kohaldamisele kuulunud seaduse kohaldamata jätmise.

1.1.Taotlust kohtuotsuste tühistamiseks süüdistuse osas KrK § 161 järgi põhjendab prokurör sellega, et põhiküsimuseks hinnangu andmisel 10 miljoni USD ebaõnnestunud investeerimisele ja sellega seonduvalt võimalike süüdlaste selgitamisele on riikliku süüdistuse arvates küsimus sellest, milline pank Eestist osales investeerimisprogrammis. Riiklik süüdistus peab selleks Eesti Panka, sest kogu programmi ettevalmistus alates esmase informatsiooni läbitöötamisest kuni viimase teadaoleva lepingu sõlmimiseni 12. novembril 1993. a (Erainvesteeringu ühissettevõtte leping nr 12.11.1), mille alusel ka raha lõplikult üle kanti, toimus eranditult Eesti Panga poolt. Põhja-Eesti Pank oli tehingus Eesti Panga agent, kes tegutses Eesti Panga nimel, ja tema osaks oli vaid olla investeerimislepingu tehniline täitja.

Protesti kohaselt on kohtuotsustes peetud oluliseks vaid asja vormilist külge – kelle poolt ja kelle arvel olev raha üle kanti. Prokurör peab aga vajalikuks lähtuda asja sisust – kes valmistas ette investeeringu; kes pidas läbirääkimisi ja sõlmis vastavad lepingud; kust pärineb tehingus kasutatud raha. Asjaolu, et tegemist oli Eesti Panga tehinguga, kinnitab veenvalt tõsiasi, et pärast investeerimistähtaja möödumist, kui selgus, et Šveitsi pool on Eesti poolt petnud ja raha ei tagastata, hakkas raha tagasisaamisega aktiivselt tegelema ja sellealast tegevust koordineerima nimelt Eesti Pank. Faktiliselt oli nimetatud tehingul Eesti Panga garantii ajast, kui selgus, et Šveitsi osapool ei ole oma kohustusi täitnud. Seda tõendavad Eesti Panga ja Põhja-Eesti Panga vahel 30. novembril 1994. a sõlmitud investeerimisleping, 28. detsembril 1995. a sõlmitud garantiileping ja 5. jaanuaril 1997. a sõlmitud kokkulepe. Neist viimasega hüvitati Põhja-Eesti Pangale ebaõnnestunud tehingust tulenenud kahju.

Prokurör peab veel vajalikuks märkida, et KrK § 161 järgi süüdistatakse kohtualuseid suure materiaalse kahju tekitamises Eesti riigi huvidele Eesti Vabariigi Valitsusele kuuluva Põhja-Eesti Panga kaudu. Sellisel teel kahju tekitamise süüdistust ei ole kummaski kohtuotsuses kritiseeritud. Kohtuotsustes on peetud oluliseks vaid asjaolu, et Eesti Pangale ei ole kohtualused kahju tekitanud. Lähtudes süüdistusest võib öelda, et selles pole kohtualuseid süüdistatudki. Ringkonnakohtu otsuses pole põhjendatud, miks peab kuriteokoosseisu objektiivsesse külge kuuluma olulise kahju tekitamine nimelt Eesti Pangale ehk riigi huvidele, aga mitte selle tekitamine Põhja-Eesti Panga kaudu riigi huvidele.

1.2.S. K. süüdistuse osas KrK § 148⁶lg 1 järgi leiab prokurör, et 30. novembri 1994. a lepingust nähtub üheselt, et Põhja-Eesti Pank on investeerinud 10 miljonit USD Eesti Panga eest ja vastutusel ning sellel investeeringul on tagasivõtmata Eesti Panga garantii kogu kapitali paigutuse ajaks. Kuna leping sõlmiti 1994. a novembri lõpul,

siis pidanuks see olema kajastatud Eesti Panga 1994. a aruandes ning loomulikult olema esitatud koos aruandega audiitorile, mida aga ei tehtud. On mõeldamatu, et eelkirjeldatud sisuga leping oli oluline Põhja-Eesti Panga 1994. a majandustegevuse audiitorkontrolli teostamisel, kuid ei omanud mingit tähtsust Eesti Pangale.

1.3. Prokurör ei nõustu ka ringkonnakohtu seisukohaga linnakohtu 5. märtsi 1999. a määruse osas. Ta leiab, et ringkonnakohtu kohtuotsuses on jäänud vastuseta apellatsioonprotesti väide kriminaalmenetluse ebaseaduslikkusest linnakohtu määruks toodud ettekirjutuste täitmise korral.

2. Kassatsioonprotesti peale esitasid kirjalikud vastuväited S. K. kaitsja vandeadvokaat I. Teder ja U. K. kaitsja vandeadvokaat S. Levin.

2.1.I. Teder leiab, et puuduvad alused kohtuotsuste kassatsiooni korras tühistamiseks. Protest on ilma õigusliku aluseta ning tuleb jätta rahuldamata. S. K. õigeksmõistmine on seaduslik ja põhjendatud. Protest käsitleb vaid tõendite hindamist ning ei arvesta Riigikohtu 12.02.1999. a otsuses (RT III, 1999, 12, 122) väljendatud seisukohta, et tõendite hindamise küsimused kuuluvad kassatsioonikohtu pädevusse vaid niivõrd, kui võrd on võimalik lahendada küsimust, kas ringkonnakohus juhindus tõendite hindamisel kriminaalmenetluse põhiprintsiipidest ning tõendite hindamist käsitleva konkreetse seaduse sätetest.

2.2.S. Levin leiab samuti, et kassatsioonprotesti motiivid, kaalutlused ja seisukohad ei anna seaduslikke aluseid kohtuotsuste tühistamiseks. Prokurör on sisuliselt käsitanud oma taotluse alusena menetlusseaduse rikkumist. Väide materiaalseaduse ebaõige kohaldamise kohta on üksnes kunstlik ja sekundaarne, olles tuletatud menetluslikust alusest. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 12. jaanuari 1999. a otsuse (RT III, 1999, 7, 72) kohaselt pidas kolleegium õigeks, et juhul, kui Riigikohtule ei ole esitatud taotlust tunnistada tõendite ekslikku hindamist seaduse oluliseks rikkumiseks AKKS § 39 lg 4 alusel, ei arutata kassatsioonikorras tõendite hindamise kohta esitatud väiteid. AKKS § 65 lg 4 ei võimalda Riigikohtul tuvastada faktilisi asjaolusid.

Riigikohtu istungil jäi prokurör kassatsioonprotesti juurde ja taotles selle rahuldamist. Kaitsjad jäid kirjalikes vastuväidetes esitatud seisukohtade juurde ja taotlesid kassatsioonprotesti rahuldamata jätmist.

III. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi järeldused ja põhjendused

1. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kogu koosseis, olles tutvunud kriminaalasja materjalidega ja ära kuulanud prokuröri ja kaitsjate seletused, leidis, et kassatsioonprotest tuleb rahuldada osaliselt. Tallinna Linnakohtu 5. märtsi 1999. a ja Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 13. aprilli 1999. a kohtuotsused kuuluvad tühistamisele S. K. õigeksmõistmise osas KrK § 148⁶lg 1 järgi kriminaalseaduse ebaõige kohaldamise tõttu. Muus osas on Tallinna Linnakohtu kohtuotsus ja Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi kohtuotsus, samuti linnakohtu määrus kriminaalasjast materjalide eraldamise kohta seaduslikud ja põhjendatud ega kuulu tühistamisele. Kassatsioonprotest tuleb selles osas jätta rahuldamata.

1.1. KrK § 161 järgi esitatud süüdistuse osas nõustub Riigikohtu kriminaalkolleegium, et 10 miljonit USD kandis üle Põhja-Eesti Pank. Eesti Pank laenas 10 miljonit USD Põhja-Eesti Pangale 1. novembril 1993. a sõlmitud laenulepingu alusel. Eesti Panga poolt kirjutas laenulepingule alla V. K. ja Põhja-Eesti Panga poolt P. V. Põhja-Eesti Pank tagastas kogu laenatud summa ja intressid 12. novembril 1993. a, 12. jaanuaril 1994. a ja 1. veebruaril 1994. a tehtud ülekannetega. Kohtule ei ole esitatud tõendeid, et laenuleping oleks sõlmitud pettuse või sunni mõjul või et V. K., P. V., S. K. ja U. K. oleksid sellega varjanud mingit teist tehingut. Seega on alusetu prokuröri väide, et sisuliselt ei ole tegemist laenulepinguga. Eeltoodust tulenevalt on kohtud jõudnud õigele järeldusele, et pärast laenulepingu alusel Eesti Panga poolt raha ülekandmist Põhja-Eesti Pangale sai selle omanikuks TsK § 272 lg-te 1 ja 2 alusel Põhja-Eesti Pank ja seda käsutasid Põhja-Eesti Panga töötajad, kes selle eest ka vastutavad. Kuna S. K. ja U. K. seda raha ei käsitanud, siis ei ole nende tegevus vahetus põhjuslikus seoses Põhja-Eesti Panga poolt ülekantud raha kaotaminekuga. Asjaolu, et pärast seda, kui oli ilmnenud Põhja-Eesti Panga poolt 10 miljoni USD investeerimise ebaõnnestumine, hakkas raha tagasisaamiseks aktiivselt tegutsema ka Eesti Pank, ei muuda investeerimist Eesti Panga tehinguks.

Kassaatori väide, et Eesti Pank hüvitas Põhja-Eesti Pangale 10 miljoni USD ebaõnnestunud investeerimisega tekkinud kahju 5. jaanuaril 1997. a sõlmitud kokkuleppe alusel, ei ole asjakohane. Nimetatud kokkulepe ja sellele järgnev tegevus jääb ajaliselt väljapoole süüdistuse raame ega ole seetõttu selles kriminaalasjas kohtuliku arutamise objektiks.

Riigikohtu kriminaalkolleegium märgib, et kui prokurör taotleb isiku süüdimõistmist seoses näiliku või teeseldud tehingu sõlmimisega, siis peab see kajastuma ka süüdistuses ja vajab tõendamist. Vastasel korral ei vasta süüdistus KrMK § 121 lg-s 2 esitatud nõuetele ning see on käsitatav kaitseõiguse rikkumisena.

1.2. Riigikohtu kriminaalkolleegium leiab, et S. K. õigeksmõistmisel KrK § 148⁶lg 1 järgi on kohtud rikkunud kriminaalseadust, jättes kohaldamata kohaldamisele kuulunud seaduse. Seaduseandja on pidanud vajalikuks sätestada KrK § 148⁶lg 1 järgi vastutus valeandmete esitamise eest olenemata sellest, kas ebaõigete andmete esitamine tulude, kulude, kasumi, kahjumi, võlgnevuse ja varade kohta mõjutab audiitorkontrolli tulemust või mitte. Kuritegu on lõpule viidud ebaõigete andmete esitamisega. Samuti ei ole oluline, kuidas valeandmeid esitati ning kas sealjuures pandi varem toime mõni muu kuritegu (näiteks KrK § 148⁵järgi). Oluline on see, et esitatud andmed olid ebaõiged. KrK § 148⁶lg 3 kohaselt vabaneb raamatupidamise eest vastutav isik karistusest samas paragrahvis ja §-des 148⁴ ja 148⁵ nimetatud tegude eest kas täielikult või osaliselt, kui ta

teatab raamatupidamisandmete toimunud, teoksil olevast või kavatsetavast moonutamisest, varjamisest või hävitamisest õigeaegselt politseile või muule pädevale organile.

Linnakohus on tulnud õigele järeldusele, et S. K. Eesti Panga presidendina vastutas audiitorile esitatud andmete õigsuse eest.

Linnakohus on jätnud tähelepanuta, et S. K-le on KrK § 148⁶lg 1 järgi esitatud süüdistus selles, et lepingu esitamata jätmise tingis selle mittekajastumise Eesti Panga 1994. aasta aruandes ning seega audiitorile ebaõigete andmete esitamise. Asjaolu, et S. K. ei esitanud lepingut Eesti Panga raamatupidamisele, mistõttu ei kajastunud see ka Eesti Panga 1994. a aruandes, kohtuotsustes analüüsitud ei ole.

1.3.Riigikohtu kriminaalkolleegium leidis, et kohtute seisukoht, mis on väljendatud S. K. ja U. K. õigeksmõistmises KrK § 161 järgi ja mille kohaselt 30. novembril 1994. a Põhja-Eesti Panga ja Eesti Panga vahel sõlmitud leping ei omanud õiguslikku tähendust ega toonud Eesti Pangale kaasa mingeid kohustusi, ei tulene seadusest, ei vasta uuritud tõenditele ja on tuletatud vaid kohtu poolt lepingu teksti grammatilisest tõlgendamisest. Poolte tahe tuleb välja selgitada, lähtudes TsÜS §-s 64 sätestatust, mille kohaselt tuleb arvestada eelkõige poolte tegelikku taht. Poolte taht saab kohus selgitada, ja seda peab tegema, lähtudes kõigist asjaoludest, mis võimaldavad teha järeldusi poolte tegeliku tahte kohta. Seejuures tuleb arvestada poolte endi avaldusi lepingu sõlmimise põhjuste kohta, asjaolusid, milles leping sõlmiti, poolte käitumist enne ja pärast lepingu sõlmimist. Kohtud ei ole välja selgitanud poolte tegelikku taht lepingu sõlmimisel.

Linnakohtu otsuse kohaselt kinnitas S. K., et kuna 1994. aastal sattus Põhja-Eesti Pank majanduslikesse raskustesse seoses ebaõnnestunud investeerimisprojektis osalemisega, allkirjastas ta 30. novembril 1994. a Eesti Panga ja Põhja-Eesti Panga vahelise lepingu, et suurendada Põhja-Eesti Panga usaldusväärsust. Leping annuleeriti originaalide hävitamise teel. P. V. on selgitanud, et kui selgus, et Põhja-Eesti Pank on kaotanud oma investeeeringusse paigutatud raha, sõlmiti 30. novembril 1994. a Põhja-Eesti Panga ja Eesti Panga vahel leping, millega Eesti Pank garanteeris Põhja-Eesti Panga investeeeringu. Neidki lepingule allakirjutanud isikute ütlusi ei ole linnakohus lepingu sisu väljaselgitamisel arvestanud.

Põhjendatud on prokuröri seisukoht, et süüdistuses märgitud investeerimisleping saadi hävitada alles pärast 23. veebruari 1995. a, sest veel nimetatud kuupäeval on Eesti Pank U. K. isikus kinnitanud selle lepingu olemasolu Põhja-Eesti Panga audiitorkontrolli teostanud audiitorile. Riigikohtu kriminaalkolleegium märgib, et kohustise tekkimise aluseks olnud lepingu originaali hävitamine ei lõpeta kohustist. Kohustise lõppemise alused on sätestatud TsK 20. peatükis. Sealhulgas võib kohustis lõppeda TsK § 238 lg 1 kohaselt poolte kokkuleppel. Kokkulepe käendus- või garantiikohustise lõppemiseks peab tulenevalt TsK § 206 lg-st 3 ja § 214 lg-st 2 ning TsÜS § 91 lg-st 3 olema tühisuse ähvardusel (TsÜS § 93 lg 1) sõlmitud vähemalt lihtkirjalikus vormis. Lepingu originaali hilisem hävitamine ei muuda olematuks varem olnud kohustust esitada leping raamatupidamisele.

1.4.Riigikohtu kriminaalkolleegium ei nõustu prokuröri väitega, et linnakohtu määrus ja Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi kohtuotsus selles osas tuleb tühistada põhjusel, et määrukses viidatud materjalide kontrollimisel ilmnedu võivad kuriteod on aegunud ning seega ei ole võimalik määrukses toodud juhiseid täita.

Ringkonnakohtu oma otsuses on õigesti märkinud, et nimetatud määruuse täitmine ei too kaasa kriminaalasja kohustuslikku algatamist.

Peale selle nähtub linnakohtu määrusest, et muu hulgas on peetud vajalikuks kontrollida ja võtta seisukoht ka Põhja-Eesti Panga 1994. aasta raamatupidamisandmete kajastamise seaduslikkuse osas ja raamatupidamisandmete õigsuse eest vastutavate isikute käitumises KrK § 148⁵ ja § 148⁶ järgi kuriteo tunnuste olemasolu või puudumise osas. Nimetatud kuriteod on KrK § 7²lg 3 kohaselt teise raskusastme kuriteod ning nende aegumistähtaeg on KrK § 53 lg 1 p 2 kohaselt viis aastat. Seega aeguvad 1994. a aruande koostamisel toimepandud rikkumised alles 1999. aasta lõpus või 2000. aasta alguses. Kohtu määrus on aga tehtud 1999. a märtsis.

Eeltoodu alusel ja juhitudes AKKS § 57 lg-st 2, § 63 p-st 2, § 64 p-st 3 ja § 65 lg-st 3, Riigikohtu kriminaalkolleegium

otsustas:

1.Tühistada Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 13. aprilli 1999. a kohtuotsus ja Tallinna Linnakohtu 5. märtsi 1999. a kohtuotsus S. K. õigeksmõistmise osas KrK § 148⁶lg 1 järgi ja saata kriminaalasi selles osas uueks arutamiseks Tallinna Linnakohtule teises kohtukoosseisus.

2.Muus osas jätta Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 13. aprilli 1999. a kohtuotsus muutmata.

3.Kassatsioonprotest rahuldada osaliselt.

Kohtuotsus jõustub 29. oktoobril 1999. a ega kuulu edasikaebamisele.

Eesistuja

Jüri ILVEST

Liikmed

Eerik KERGANDBERG

Henn JÕKS

Ott JÄRVESAAR

Hele-Kai REMMEL

Jüri RÄTSEP